HÂLET BEY'İN YAZDIĞI MOLLA LUTFÎ BİYOGRAFİSİ

Mehmet Korkut ÇEÇEN
Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı A. B. Dalı, Elazığ.

Özet

On dokuzuncu yüzyıl Türk edebiyatında adı geçen Hâlet Bey, klasik edebiyatımız alanında şiirler yazmış; gazete, edebî dergi ve biyografiler yayınlamıştır. Biyografilerinden biri, on beşinci yüzyıl Türk bilim ve düşünce dünyasının önemli isimlerinden Molla Lutfî'ye aittir. Çalışmamızda, sözü edilen bu biyografi ana hatlarıyla tanıtılmış ve Arap kökenli Türk harfleriyle yazılmış eserin yeni harfli Türk alfabesiyle yapılan çevriyazısı verilmiştir. Eser, Türk Edebiyatı'nda biyografi türünün gelişimini gösteren örnek bir metin olmakla birlikte, Hâlet Bey'in edebî kişiliğinin aydınlatılmasına katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler: *Biyografi, Molla Lutfî, Mevlânâ Lutfullâh, Hâlet Bey, 19. Yüzyıl Klasik Tür k Edebiyatı, Nesir*

MOLLA LUTFI'S BIOGRAPHY BY HALET BEY

Abstract

Halet Bey, frequently pronounced in 19th Century Turkish Literature, adopted Classical Turkish Literature style in his poems and other published works such as newspaper, literature journals and biographies. One of his biographies includes Molla Lutfi, an important name belonging to the 15th Century Turkish Science and Philosophies. In this piece of work, Molla Lutfi's biography has been introduced and the translation of this biography has been provided with the modern Turkish alphabet. The work, a sample text indicating the progress of biography in Turkish Literature, contributes to illuminate the profile of Halet Bey in terms of literature.

Key Words: *Biography, Molla Lutfi, Mevlana Lutfullah, Halet Bey, 19th Century Classical Turkish Literature, Prose*

1. Giriş

Hâlet Bey (d.1837-ö.1878), on dokuzuncu yüzyıl Türk edebiyatı ve kültürünün önemli kişilerindendir. Klasik Türk Edebiyatı sahasında şiirler yazan ve bir divanı olan bu şair, aynı zamanda gazete ve edebî dergi yayınlamış, bazı küçük edebî ve tarihî eserler kaleme almış, tiyatroya dair çalışmalar yapmış çok yönlü bir sanatçıdır.

Molla Lutfî ve Fuat Paşa'nın biyografilerini yayınlamıştır[1]. Şemseddin Samî, Hâlet Bey'den bahsederken, bu biyografiler için "Molla Lutfî ile Fuâd Paşa'nın bir tarz-ı latîfde terceme-i hâllerini yazmışdır" (1308: 1916) demektedir.

Günümüze kadar Molla Lutfî ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Eski harfli biyografik çalışmalarda ve tezkirelerde Lutfî'ye dair bilgiler verilmiştir. Yeni harflerle ise, bazı ansiklopediler ve biyografik eserlerde bu bilim adamına dair bilgiler yer almaktadır. Ayrıca Lutfî'yi konu edinen, müstakil makaleler, eserler ve lisansüstü çalışmalar da mevcuttur. Orhan Şaik Gökyay'ın "*Molla Lûtfî*" adlı eseri, Hoca Sadettin Efendi'nin *Tâcü't-Tevârih* adlı eserindeki yazısı ile İsmet Parmaksızoğlu'nun *Türk Ansiklopedisi*'ndeki ve O. Ş. Gökyay – Şükrü Özen'in TDV *İslam Ansiklopedisi*'ndeki konuyla ilgili yazıları önemli çalışmalardandır.[2] Anılan iki ansiklopedi maddesinde Molla Lutfî'ye dair çok sayıda bibliyografik künye de bulunmaktadır.

Edebiyatımızda biyografi türünün temeli Klasik Türk Edebiyatı'ndaki tezkirelere dayanır. Tezkire geleneğinde sanatlı bir dil kullanılırken Batı etkisinde gelişen biyografi türünde ise sade dil ile beraber öğreticilik ve bilgi verme ön plandadır. Bu iki anlayışı eserinde buluşturabilen Hâlet Bey, bir anlamda geleneği çağdaşla birleştirir. Yazar, sanatlı bir dil kullanarak, eleştirel bir üslupla konuyu işlemiştir. Geçiş dönemi özelliği gösteren on dokuzuncu yüzyıl Türk Edebiyatı'nda gelenekle çağdaşı birleştirme özelliği genellikle şiirde göze çarparken Hâlet Bey bunu mensur eserinde meydana getirmiştir. Bir aydın ve sanatçı olarak Hâlet Bey'in Molla Lutfî'ye bakış açısını gösteren bu eser, kullanılan üslup bakımından gerek tezkireler gerekse günümüz biyografilerinden ayrılır. Bu anlamda eser, dikkate şayan ve incelemeye değerdir. Türk edebiyatında biyografi türünün gelişimine ilişkin bir örnek olmakla birlikte, Hâlet Bey'in mensur metinlerdeki üslubunu göstererek edebî kişiliğinin aydınlatılmasına katkı sağlar. Bu çalışma; biyografi türü, Molla Lutfî ve Hâlet Bey hakkında yapılan çalışmaları desteklemek ve daha sonra yapılacak çalışmalara malzeme kazandırmak açısından faydalıdır.

Çalışmada, Molla Lutfî biyografisinin tanıtımı ve çevriyazısı yapılmıştır. "*Terceme-i Hâl-i Mevlânâ Lutfullâh*" adlı eser on dokuzuncu yüzyılda kaleme alındığı için, çevriyazı hazırlanırken Türkçe kelimelerin imlâsı klişeleşmiş kabul edilerek metin günümüz fonetiğine göre hazırlanmıştır. Bu durum sadece vokaller için geçerlidir, konsonlar ise metindeki asli halleriyle bırakılmıştır. Metin içerisinde, alıntılar için kullanılan çift parantez (( )) yerine tırnak " " işareti kullanılmıştır. Hicri tarihlerin miladi karşılıkları tarafımızdan eklenmiştir. Metin içinde bir hayli satırbaşı vardır; metne sadık kalmak için, orijinal hali çevriyazıda aynen verilmiştir. Ayrıca, metnin sayfa numaraları parantez içinde belirtilmiştir. Arapça ve Farsça sözlerin Türkçeye tercümesi ise dipnotlarda gösterilmiştir.

1 Fuat Paşa biyografisinin çevriyazısı başka bir çalışmada tarafımızdan yayınlanacaktır.

2 Molla Lutfi'yi konu edinen ve bibliyografik bilgiler veren önemli bazı çalışmaların tam künyeleri kaynaklar bölümündedir.

2. Biyografinin Tanıtımı

Hâlet Bey'in Molla Lutfî'ye dair kaleme aldığı biyografinin çevriyazısı, bu çalışmamızın asıl zeminini oluşturmaktadır[3]. İlk sayfasında "Terceme-i Hâl-i Mevlânâ Lutfullâh" başlığını taşıyan ve yirmi iki sayfadan oluşan söz konusu eser, 1290/1873-1874 yılında yayınlanmıştır. Eser aynı yıl içinde, Hâlet'in yayınladığı Dolâb adlı edebî mecmuada tefrika edilmiştir[4].

Bu mensur biyografide Molla Lutfî ile ilgili bilgiler şu şekildedir: Yaşadığı dönem, eğitimi, Sinan Paşa ile münasebetleri, bilimsel kişiliği, ruhsal yapısı ve mizacı, yaptığı eleştirilerdeki üslubundan dolayı bazı âlimlerin ve devlet adamlarının kinini kazanması, düşmanlığını kazandığı kişilerin Lutfî ile ilgili ithamları ve bir sözünü yanlış yorumlayarak onu dinsizlikle suçlamaları, Molla Lutfî'nin onlara verdiği cevaplar, ölümüne karar verilmesi ve infaza giderken sergilediği onurlu hâli, ölümünün ardından onun lehine söylenen sözler ve tarihler, Molla Lutfî'nin bir kıt'ası, ona iftira ederek katline sebep olan Hatîb-zâde ile İzarî'nin de bir yıl sonra öldükleri kronolojik bir şekilde sıralanmıştır.

Hâlet Bey'in, biyografiyi hazırlarken özellikle Şakâik'teki Molla Lutfî maddesinden (1989:295-300) faydalandığı anlaşılıyor. Ancak, ele aldığı kronolojik bilgileri sanatlı ve akıcı bir dil kullanarak ustalıkla işlemeyi bilmiştir. Biyografi üç ana özelliğiyle dikkat çekmektedir: 1.Sanat gayesi, 2. Molla Lutfî'nin kişiliği ve mizacının tanıtılması, 3. Eleştirel üslup. Molla Lutfî'nin nasıl bir kişiliğe sahip olduğu, hayata bakışı, ruh hali ustalıkla verilmiştir. Hâlet Bey'in kaleme aldığı bu biyografi aynı zamanda eleştirel bir metindir. Hâlet Bey, Molla Lutfî'nin kişiliğini ve ona yapılan haksızlıkları değerlendirilmiştir.

Eserdeki nesir dili dönemine göre sade ve akıcıdır, aşırı süslü ifadelerden ve zincirleme terkiplerden kaçınılmıştır. Eserin başından sonuna kadar mantıksal bütünlük korunarak konu kronolojik olarak ortaya konulmuştur. Metnin hemen bütününde Molla Lutfî'nin ruh hâli ve mizacı yansıtılmaya çalışılmıştır.

Hâlet Bey'in, verdiği bazı bilgilerden sonra zaman zaman konuyla ilgili eleştiriler yaptığı ve bir senteze gittiği görülmektedir. Konuya uygun yerlerde şiirsel söylemlere başvurulmuştur. Klasik Türk şiirinde kullanılan ıstılahlar ve benzetme unsurları, mensur eserlerde de paralel bir şekilde kullanılır. Metinde de bu duruma sıkça rastlıyoruz:

Molla Lutfî'nin başarılı eğitim hayatı, bilgisi ve kişiliği ifade edilirken (s.4) denizle ilgili ıstılahlardan faydalanılmıştır. Buradaki temevvüc-i ziyâ, mevce, sahilsiz deryâ, dürr-i yetîm, sadefçe sözleri arasındaki uygunluk dikkat çekicidir.

---

3 Çalışmadaki kısaltmalar, **S***. "sayı",* **s.** *"sayfa",* **C.** *"cilt" ve* **byy.** *"baskı yeri yok" şeklinde kullanılmıştır.*

4 Metin, Dolâb mecmuasının 1290/1873-1874 yılındaki şu sayılarında tefrika edilmiştir: S.2, s. 10-11 (Bu sayıda "Saadetlu Hâlet Beg Efendi Hazretlerinin âsârındandır" ifadesi altında biyografi verilmeye başlanmıştır); S.3, s. 19-20; S.5, s. 35-37; S.6, s. 43-44.

Hz. Ali hakkındaki ok kıssasında (s.14) tîr, peykân, sehm, hûn-rîz gibi ifadelerin yer alması Klasik Türk şiirindeki okla ilgili ifadeleri hatıra getirmektedir.

Fatih'in vefatıyla ilgili satırlarda (s.5), "fetih" sözcüğünün türevleri kullanılarak iştikak sanatından faydalanılmıştır.

Eserde zaman zaman tasvirler kullanılmıştır. Örneğin, idam için Atmeydanı'na götürülürken Lutfî'nin her halinin, doğru inanç sahibi olduğunu gösterdiğini ve onu seyreden halkın yapılan bu haksızlığa hayret ederek üzüldüğünü Hâlet Bey canlı ifadelerle tasvir eder (s.18-19). Yazar, çizilen bu tablodaki dramatik durumu okuyucuya adeta hissettirir.

Molla Lutfî'ye dair bilgiler veren bu eser sıradan bir biyografi gibi kronolojik bilgileri biteviye bir eda ile anlatmaz. Hâlet Bey'in sade, ama aynı zamanda sanatlı ve coşkulu bir dil kullanarak meydana getirdiği bu eserde, Lutfî'ye ilişkin satırları okuyan bir okuyucu adeta onu görür; kişiliğini ve karakterini yakinen tanır. Lutfî'nin olaylar karşısındaki ruh halini ve insanların bu büyük âlime karşı yapılan haksızlıklardan nasıl rahatsızlık duyduğunu hisseder. Lutfî'nin mizacına ilişkin bazı ifadeler şu şekildedir: Atının yemini kendisi verecek kadar mütevazı olmasına rağmen, karşılaştığı kötü durumlara tahammül etmeyecek kadar özgür ve eleştirel bir tabiatı vardır (s.6-7).

Hâlet, Molla Lutfî'nin eserlerinin orijinalliğini anlatırken, intihal ve taklitten uzak olmasını kişiliğinin bir gereği olarak görür (s.9).

Bütün bu olgunluğunun yanında Lutfî'nin laubali ve latifeli bir üslubu da vardır. Kortantamer (2002:608) onu "laubali, delişmen, hoş yaradılışlı, nüktedân" biri olarak tanıtır. Hâlet Bey, hiç kimseden korkmadan, doğru bildiklerini söylemekten vazgeçmeyen Lutfî'nin çok zeki oluşunun kendi sonunu getireceğini "Mâni'-i rif'at olur âdeme ifrât-ı zekâ" sözüyle açıklar. Eleştirdiği kimseler ve rakipleri de ona karşı düşmanlık beslemektedir. Lutfî'yi çekemeyip düşmanlık besleyenler onu ortadan kaldıracak kadar kötü niyetlidir (s.12-13).

Hâlet Bey bu eserde eleştirel bir üslup kullanmış, Mollâ Lutfî ile ilgili bilgileri objektif bir şekilde değerlendirerek Lutfî'nin yanında yer almıştır. Bir diğer deyişle, Lutfî'nin yaşadığı çağın eleştirisini yapmıştır. Hâlet Bey, Lutfî'nin bir irfan hazinesi olduğu halde, alçak kimselerin hükmünün geçtiği dünyanın onun gibi bir değeri kara toprağa gömdüğünü söyler. Ancak, manzum ve mensur birçok nitelikli eser bırakmasıyla adının her zaman yaşayacağını belirtir (s.21).

Hâlet'in, hakim bakış açısıyla kaleme aldığı bu eser, kullanılan edebî dil ile adeta Molla Lutfî'nin hayatını konu alan bir hikâye niteliği kazanmaktadır. Noktalama işaretleri ve dipnot kullanımı gibi bazı yenilikler de metinde yer almaktadır.

Eserin ilk sayfası kapak durumundadır; burada eser adı, yazarı, matbaa bilgisi ve yayın yılı yer almaktadır (Terceme-i Hâl-i Mevlânâ Lutfullâh, eser:Hâlet, Bakır-

cıbaşı Mehemmed Efendizâde Süleymân Efendinin matbaasında tabʿ olunmuşdur, sene:1290 / 1873-1874). Metin ikinci sayfadan itibaren başlar.

3. Biyografinin Çevriyazısı

Terceme-i Ĥāl-i Mollā Lutfī

(2) Fāżıl-ı dil-āgāh Toḳatlı Mevlānā Luṭfullāh ki Mollā Luṭfī deyü maʿrūf olup selāṭīn-i Oṣmāniyye'niñ sekizincisi Sulṭān Bāyezīd-i Ġāzī'niñ ʿaṣr-ı salṭanatında müderris-i medāris-i ʿilm ü ʿirfān olan ʿulemā-yı ʿuẕāmıñ be-nāmı inṣāf olunur ise ḥaḳḳ-ı taḳaddüm zekāʾ ve ẕekāveti ḥayṣiyyetle cümlesinin imāmı idi.

Mevlānā Luṭfī ibtidā ümmehāt-ı ʿulūm-ı ʿāliyyeyi Ebu'l-fetḥ Sulṭān Meḥemmed Ḫān Ġāzī'niñ ḫʷācesi olup 875/1470-1471 sene-i hicriyyesinde rütbe-i vezāretle rezānet-i ẕātiyyesi taḳdīr ve Ḫʷāce Paşa ʿunvānıyla şānı tevḳīr buyurulan Sinān Paşa'dan taʿallüm ederek, az zamānda aḫẕ-i ḳabża-i icāzetle mevḳıf-ı istifādeden āmācgāh-ı ifādeye vāṣıl oldu.

(3) İttifāḳ ol eṣnāda Mevlānā ʿAlāeddīn ʿAli bin Meḥemmed Ḳuşcu ki ʿAli Ḳuşcu laḳabıyla meşhūr ve ʿulūm-ı riyāżiyyede yed-i beyżāsı müsellemdir, Semerḳand cihetinden Dersaʿādet'e gelip Ḥażret-i Fātiḥ ise Sinān Paşa'yı iḳtibās-ı envār-ı riyāżiyyāta mübrimāne müşevviḳ bulunmalarıyla, Sinān Paşa daḫi zümre-i telāmiẕesinin bāhirü't-temyīzi Mollā Luṭfī'yi taḥṣīl için Mevlānā-yı müşārün ileyhiñ maʿiyyetine verdi.

Mollā Luṭfī, istiʿdād-ı Hudā-dādınıñ sāʾiḳa-i iḳtidārı sāyesinde ʿAli Ḳuşcu'dan ʿalā-cenāḥi's-sürʿa istifāża-i melekāt-ı bedīʿa ile şikār eyledigi āhū-yı riyāżīyi Sinān Paşa'nıñ riyāż-ı istīnās ü telaḳḳīsine ihdā edip, Paşa-yı müşārün ileyh mesāʾil-i ġāmıża-i riyāżiyyeniñ ʿaḳd ü ḥallinde de kemālini iḳbāli gibi ḥadd-i ġāyete götürdü. Mollā Luṭfī daḫi şu vesīle-i şükrāne ile ḥaḳḳ-ı şākirdāneyi üstādāne yerine getirdi.

Bu aralıḳ Ḥażret-i Fātiḥ Ḫizāne-i ʿĀmire'de maḥfūẓ olan kütüb-i nefīseniñ ki -- her biri cevher-i cān gibi erbāb-ı (4) müṭālaʿaya ḥayāt-ı tāze verir - ḥüsn-i muḥāfaẓası emr-i elzemine meʾmūr edilmek üzre ʿulemādan emīn bir ẕāt-ı ḳıymet-şināsıñ intiḫābını irāde buyurduḳlarından, Sinān Paşa'nıñ tensībiyle Mollā Luṭfī, Ḥāfıẓü'l-kütüb taʿyīn olunaraḳ bu cihetden daḫi ketībe-i ıṭṭılāʿına ebvāb-ı medīne-i ḥaḳāyıḳ u daḳāyıḳı güşāde bulup envāʿ-ı bedāyiʿ-i maʿārif ü fünūnu dest-i ġanīmetine geçirdi.

(Taḥṣīl-i kemālāt kem ālāt ile olmaz)

Ḥaḳīḳaten Mollā Luṭfī her yüzden tekmīl-i kemālāt ve tezyīn-i şemāʾil ü aḫlāḳ eyleyerek "derūnu temevvüc-i żiyādan reng ü fer verir dürr-i yetīm-i füyūżāt ile ṣadefçeler gibi meşḥūn ve bīrūnu tenessüm-i ṣabādan ruḫsāre-i tebessüm gösterir mevceler gibi leṭāfet-nümūn" olup sīrete sūrete sāḥilsiz deryāya dönmüşdü.

El-ḥāṣıl Mollā Luṭfī'niñ luṭf-ı Mevlā-yı Müteʿāl olan kemāline mertebe ālī ise meḥāsin-i ṭabīʿiyyesi daḫi oña tālī olup "Gūyā şu iki fażīlet-i celīle tevʾemān olarak

farḳları (5) birisinin kesbī, digerinin vehbī olmasıdır.” denilse ḫoşca bir taʿbīr olur.

“Cihānda hangi naḫl-i berūmend vardır ki berg ü bār verip sāye ṣalsın daʿ āḳıbet ḫazān görmesin. Felekde hangi necm-i saʿādetdir ki ẕirve-i kemāle ersin de dergeh-i zevāle düşmesin.”

İşte bu ḳabīlden olaraḳ sāʾiḳ-i ṭāliʿ-i mütelevvinü’l-meṭāliʿ Sinān Paşa’nıñ daḫi devr-i iḳbālini idbāra münḳalib edip maḳarr-ı iḳāmetini Dāru’s-salṭanat’dan Seferīḥiṣār’a naḳl etdi. Ẕılliñ cisme olan irtibāṭı miṣillü Mollā Luṭfī daḫi Sinān Paşa’dan ayrılmayıp gölge gibi birlikde gitdi. Vaḳtā ki Ḥażret-i Fātiḥ’iñ rūḥ-ı pür-fütūḥu ḥışn-ı ḥaṣīn-i ḫuld-ı berīni de feth ederek civār-ı Fātiḥ’de müstaġraḳ-ı deryā-yı el-Fātiḥa olup evreng-i ḫilāfete müşārün ileyh Sulṭān Bāyezīd-i ṣafvet-mezīd cülūs eyledikde, Mollā Luṭfī ḥaḳḳında ʿafv-ı cemīl ü luṭf-ı celīl-i şāhāne erzān ve mükāfāten Burusa’da Yıldırım Bāyezīd Ḫān ve Filibe’de Şihābeddīn Paşa medreseleriyle Edirne’de vāḳıʿ (6) Dāru’l-ḥadīṣ iḥsān buyurularaḳ yevmī ḳırḳ aḳce ile tavẕīf ve baʿdehu Ṣaḥn-ı Ṣemāniyye medārisiniñ biriyle de ḳadri taʿzīz ve kendi talṭīf olunmaġla burada tedrīs-i ʿulūm u fünūn ile meşġūl iken, Burusa’da Sulṭān Murād Ġāzī Medresesi’ne altmış aḳce vaẕīfe ile müderris taʿyīn buyuruldu. Ol ferīd-i ʿaṣr ferve-i kemālāt u füyūżātdan başḳa müzeyyen-câme tekellüfünden vāreste, tevāżuʿ-pīşe vü ḫayr-endīşe bir taḥrīr-i kemāl-pīrāste olup ḳabā-yı dervīşāne giyinmek muʿtād-ı müstaḥsenleri bulunduġu gibi ʿale’d-devām medreseye ʿazīmetinde atını kendi eliyle medrese ḳapısınıñ ḥalḳasına baġlayıp öñüne yem döker ve ʿaṣr-ı evvele ḳadar ders oḳutduḳdan ṣoñra ʿārif-i bi’llāh Şeyḫ Vefā-zāde’niñ semt-i Vefā’daki zāviye-i şerīfelerine giderek, orada daḫi aḳşam oluncaya dek Ṣaḥīḥ-i Buḫārī naḳl eder idi.

Mollā Luṭfī meydān-ı fażīletde yekke-tāz bir şeh-süvār iken bindigi atınıñ yemine, şuyuna kendi eliyle baḳmaġa ḳadar tenezzül eyler (7) idi. Ammā ṭabʿ-ı aḥrārānesi taʿaẕẕum-heyākil-i feleginiñ vażʿ-ı vażīʿ-i girānına taḥammül edemezdi.

Zer-tār-ı feżāʾili zīver-i ʿimāme-i şānı iken ʿulüvv-i ṭabʿı ḳabā-yı ʿabā iktisāsına ḳanāʿat eder idi. Ammā bār-ı minnetdir deyü aṭlas-ı gerdūn-ı dūna nigāh-ı raġbet ṣalmaz idi.

Müşārün ileyh Mollā Luṭfī “vücūd-ı mesʿūdu zer-i ḫāṣṣü’l-ḫāṣṣ-i ḥikmetle yapılmış bir maḥfaẕa-i iḫlāṣ ve bāl-i bī-vebāli ḫaytü’ş-şuʿā-i āfītāb-ı maʿrifetle ṭoḳunmuş bir fānūs-ı ḳudret ve bir pūşīde-i emānet-i feyż-i iḫtişāṣ farż olunsa müsteḥaḳdır”. El-ḥāṣıl müşārün ileyhiñ ẓāhiri gibi bāṭını daḫi maʿmūr ve ābādān bir maʿmūre-i ʿilm ü īḳān olup ḥattā kendileri Burusa’da müderris iken bir gün tenezzüh eylemek üzre baʿż-ı eʿizze-i eḥibbāsı ile birlikde bir çeşme başına giderler. Bu eṣnāda yular elinde, ṭaġarcıḳ boynunda bir köylü gelip çeşmeden şu içdikden ṣoñra arḳası üzerine yatar. Mevlānā Luṭfī murāḳabe ḥālinde biraz tefekkür edip refīḳlerine – Allāhu aʿlem bu adam İnegöllüdür. Ṭavar ġāʾib eylemiş onu arar. Adı da (8) Sevindik olmalıdır. Ṭaġarcıġında nıṣf etmek ile bir parça peynir ve üç baş ṣoġan vardır. – dediler; ḥāżirīn ol adamı yanlarına çaġırıp hâl ü keyfiyyetinden ve ṭaġarcıġında nesi oldu-

ğundan suʾāl ederler. Bu adamın verdigi cevābları fāżıl-ı dil-āgāhıñ taḳrīr-i taḳdīr-i taḳdīrine muṭābıḳ u muvāfıḳ bulmalarıyla engüşt ber-dehān-ı ḥayret āferīn-ḫᵛān-ı ʿirfān u fażīlet olurlar.

Tercüme-i Şaḳāyıḳ'da bu vāḳıʿa-i bedīʿa ʿaḳībinde "Heme kelām-ı tū ey rāzdār-ı ʿālem-i ġayb / Muvāfıḳ-ı ḳader est ü muṭābıḳ-ı ezel est[5]" beyt-i ilhām-bedīdi ve "ʿAceb sırrʾīst sırr-i ehl-i ʿirfān / Ki yek çīzī perīşān nīst pinhān // Dil-i īşān çū mirʾāt mücellā'st / Heme eşyā der-ū tābān u peydā'st[6]" şiʿr-i ḥaḳīḳat-müşʿiri tekrār edildikden ṣoñra ṣāḥib-i Ḥaḳāyıḳ u Daḳāyıḳ müellif-i Şaḳāyıḳ – bu ḳıṣṣayı şiḳāt-ı kifātdan istimāʿ etmesem taṣdīḳ etmez idim buyurdular – deyü muḥarrerdir.

Ḥaḳḳā ki bu ḳıṣṣa-i ḥayret-fermā daḫi ʿārif-i müşārün ileyhiñ (9) vicdān-ı füyūżāt-ı cevelānınıñ bir dūr-bīn-i ḥaḳḳa'l-yaḳīn-i mükāşefe olduğuna bürhān-ı ʿayāndır.

Her nevʿ-i kemālāt ile muḥallā olan ḥüsniyyāt u ḥasenāt-ı ṭabīʿiyyesi iḫtilās u taḳlīdden müteneffir ve iḫtirāʿ vü īcāda māʾil ü muḳtedir olmasıyla müʾellefātı mütercim-i Şaḳāyıḳ'ıñ taṣdīḳ eyledigi vech ile āṣār-ı eslāfıñ ḫālī bulunduġu fevāʾid-i meḥāsin-i ʿavāʾid ile ḥālī vü mālīdir ki hepsi kendisiniñ öz malıdır.

Mollā Luṭfī'niñ cümle-i muṣannefāt-ı cemīlesinden olaraḳ Seyyīd Şerīf Cürcānī'niñ Miftāḥ'ına ve Ḥāşiye-i Şerh-i Meṭāliʿa ḥavāşī-i bedīʿası olduġu gibi, müşārün ileyh Seyyīd Şerīf ḥażretlerine baḫṣ-i mevżūʿda yedi esʾile īrād edip Sebʿa Şidād adlı ve ġāyet ṭatlı bir risāle-i aṣīle teʾlīf eylemişdir ki bu suʾālleriñ iʿṭā-yı ecvibesinde, Mollā ʿİẕārī saʿy-i mevfūr eylediyse de bi-ḥaḳḳın muvaffaḳ olmadıġını ve mevżūʿāt-ı ʿulūmu beyān üslūbu üzre ʿulūm-ı şerʿiyye ve ʿulūm-ı ʿarabiyyeniñ aḳsām u aṣnāfını ẕikr edip yüz ḳadar (10) fünūn-ı ḥikmet-nümūnu bir risālede ġāyet muḥıḳḳāne ve nihāyet mudaḳḳiḳāne taʿrīf buyurduġunu mütercim-i Şaḳāyıḳ tenmīḳ ve bu fāżılıñ şu resāʾil-i feżāʾilinden başḳa hīç eṣeri olmasa idi bunlarıñ bir dānesi bile ʿirfān u fażīletine ve īḳān u meziyyetine bürhān-ı bedīʿ ü'l-beyān bulunduġunu taṣdīḳ eylemişdir.

Ḥaḳīḳaten Mollā Luṭfī'niñ bu yuḳarıdan beri ʿalā-ḳadri'l-imkān ʿarż-ı ṣaḥīfe-i tibyān eylediġimiz kemālāt-ı füyūżāt-ı beyyināt̤ına nisbeten her bir eṣer-i belāġat-ı mübeşşiri āyāt-ı faż̧l u kemāl olsa çoḳ mudur? Nice āṣār-ı ber-güzīde ki her biri mīzāb-ı kilk-i üstād-ı küllden dür-dāne gibi dökülmüşdür. Böyle dürer-i ġurer gūş-ı felege āvīze-i tekrīm olsa lāyıḳ mı degildir? Nice zer-tār-ı pesendīde ki kār-ı kef-i istiʿdād-ı kāmilde kālā-yı şāhāne gibi ṭoḳunmuşdur. Dūş-ı felege ferve-i taʿẓīm olsa revā-yı ḥaḳḳı mı olmaz? Buḫārī-i Şerīf'e ve Telḫīṣ-i Miftāḥ'a şerḥ yazıp ʿİlm-i ādāba müteʿallıḳ risāle-i nefīse taṣnīf ve Ferec Baʿde'ş-şidde nām kitābı Türkçeye tercüme eyledigini Dülger-zāde Meḥemmed Çelebi naḳl eder.

(11) Fāżıl-ı müşārün ileyhiñ bu rütbe-i kemāliyle berāber meşrebi lāʾübālī ve laṭīfe inşirāḥ-ı bālī idi.

---

5 Ey gayb âleminin sırdaşı, senin her sözün kadere ve ezel bilgisine uygun düşer.

6 İrfan ehlinin sırrı şaşılacak/ilginç bir sırdır. Hiçbir şey karışık, gizli değildir. Onların gönlü parlak/cilalı bir aynadır. Orada her şey açık ve aydınlıktır.

Leṭā'if-i nādiresinden biri Ḥażret-i Fātiḥ Ṣaḥn-ı Ṣemāniyye'de müderris olan sekiz ẕāta Kütüb-i Sitte ile Ṣıḥāḥ-ı Cevherī ve Tekmile ve Ḳāmūs ve bunlarıñ emṡālini cemʿ eylemelerini emr buyurmuşlar idi. Bu ẕātlardan biri, Uṣlu Şücāʿaddīn olup bir gün Mollā Luṭfī ile ḥamāmda buluşaraḳ lüġata müteʿallıḳ baḥs ederler iken, Şücāʿ her satır başına ʿālāmet-i şekk vażʿ ediyorum demesi üzerine, Mollā Luṭfī daḫi – bilā-tevaḳḳuf vākıʿa ben de şekk eyliyor isem de siz benden daha eşekk imişsiniz diye laṭīfe eylemişdir.

Leysī Çelebī ki Sulṭān Bāyezīd devrinde defterdār olup tebdīl-i ṭarīḳ eyledigi ḥālde ʿulemā ile imtiḥāna yeltendiginden Mollā Luṭfī, Leysī Çelebī'ye ḫiṭāben – Mevlānā seniñ ismiñ efʿāl-i nāḳıṣadandır. Efʿāliñ daḫi noḳṣān-ı tāmm ile nāḳıṣdır. Bizim ortamızdan çıḳmış iken yine imtiḥān arzūsunda bulunmaḳ ʿabeṡdir. Var ʿālimleriñle ḥesābıñ gör – demişdir.

(12) Ḥāṣıl-ı kelām müṣārün ileyhiñ bu miṡillü leṭā'if-i şūḫāne vü nevādir-i nāzikānesine ġāyet olmayıp ancaḳ, ṭabʿ-ı ḥürriyyet-perverānesine müdāhene bār-ı girān ve edā-yı kelām ḥaḳḳında cerīü'l-lisān olmasıyla etrāb u emṡāline ve ḥattā ṭarīḳiñ ricāline bile ser-fürū vü ʿarż-ı dürūġ-ı dü-rū eylemez idi.

Ẕāten tāb-ı āfitāb-ı kemāli çeşm-i ruḳabāsını ḫīre-nāk-ı ḥıḳd ü ḥased eylediginden müteraḳḳiyān-ı süllem-i ṭarīḳatiñ me'lūf olduḳları merāsimden rū-gerdān olduġundan tekellüfāt-ı dil-firībāne ki zamāne-perestān için menzile-i iḳbāldir ve ḥaḳīḳat-şināsān için mezbele-i zevāldir.

Oña, yaʿnī müdārā vü müdārāta ʿadem-i mübālātı raḳībān-ı naḫvet-fürūşānıñ mūriṡ-i mübādātı olur ve mirvaḥa-i aġrāż-ı fāside ile bütün bütün nā'ire-i nefsāniyyet ü ʿadāvetleri ʿalevlenir.

(Māniʿ-i rifʿat olur ādeme ifrāṭ-ı ẕekā)

Ḥükmünce müṣārün ileyhiñ farṭ-ı ẕekā vü ḳanāʿatle ġınāsı (13) be-taḫṣīṣ rāsime-i tenezzül ü teẕellülden ittiḳāsı rifʿatine māniʿ degil, helākine bāʿiṡ oldu.

Çünkü bālāda daḫi yazıldıġı üzre Mollā Luṭfī'yi çekemeyenleriñ ḳalbleri marażı ġarażla maʿlūl ve bī-çāreniñ āb-ı revān-ı ḥayātına maġlūl olduġundan buʿż u ġayẓıñ siʿāyet-i bāṭılānesini kisve-i ḥaḳīḳat bürüyüp bir dāʿiye-i vāhiye tedārikiyle vücūd-ı nā-dirü'l-mevcūdunu orṭadan ḳaldırmaġı taṣmīm eylediler ve icrā-yı żamīr-i maẓārra fırṣat-bīn oldular.

Eṣaḥḥ rivāyet üzre, Mollā Luṭfī her vaḳt miyān-ı hālede bedr-i etemm gibi ṭullābı arasında ḥalḳa-i tedrīsi tenvīr buyurduḳlarında, ādet-i seniyyeleri evvelā taḥdīṡ-i niʿmet olaraḳ Buḫārī-i Şerīf'den naḳl-i eḥādīṡ-i nebeviyye-i münīfe edip baʿdehu derse başlar ve kemāl-i iḫlāṣ-ı cenān ü şevḳ-i vicdān ile gözlerinden ḳanlı ḳanlı yaşlar döker idi.

(14) Bu vech-i vecīh ile bir gün fāżıl-ı müṣārün ileyh riṣte-i taḳrīre tanẓīm-i derārī-i

Buḫārī ederler iken sevḳ-i kelām īcābınca ḥikāye buyururlar ki – Esedu'llāhu'l-Ġālib ʿAlī ibn Ebī Ṭālib Kerreme'llāhu Vechehu Ḥażretlerine bir ġazāda tīr-i ḫūn-rīz işābet edip eṣnā-yı kerr ü ferde şikest olan ucu beden-i feyż-ā-feyż-meʾmeninde ḳaldı. Peykān-ı dem-feşānınıñ teʾşīrinden İmām-ı Cenāb-ı ʿuluvv-elḳāb mużṭarib olup o [ā] teş-pāreyi mişkāt-ı cism-i meyāmin-pīrāmeninden cerrāḥlar iḫrāc etmek ḳaṣd eyledikçe ıẕhār-ı sūz-ı derūn buyururlar idi.

Cenāb-ı İmām-ı Ālī-nihād cerīḥa-i peykān-ı sehm ile derhem iken ber-muʿtād namāz ile meşġūl olup bārgāh-ı aḳdes-i İlāh'a mütebettil olduḳlarında cerrāḥlar derḥāl ol ḫurde-i tīr-i helāhil-teʾşīri çıḳardılar. Ammā Ḥażret-i ʿAlī rażiya'llāhu ʿanhu renc ü elemden ḳatʿa bir şey ḥiss buyurmadılar.

Mollā Luṭfī işbu rivāyet-i ḥikmet-ġāyeti īrād eyledikden ṣoñra (15) bir āh-ı cāngāh çekip ve mecrā-yı dīde-i Ḥaḳḳ-dīdesinden eşk-i ḫūn-āmīz aḳıdıp "Ḥaḳīḳat-i ḥāl-i ṣalāt budur, yoḳsa bizim ḳıldıġımız ʿamel ḳuru ḳıyām u inḥınādır; onda fāʾide yoḳdur." diyerek kemāl-i tebettül ile edā-yı farīża-i ṣalāt eylemelidir vādilerinde ḫulūṣ-ı ḳalb ile namāzıñ vücūb-ı īfāsını maʿa't-teşvīḳ beyān buyurdular.

Mevlānā-yı müşārün ileyhiñ ruḳabā-yı kemāl ve ḥuṣamā-yı iḳbāli olup gūşe-i tārīk-i inṣāf-tārikde fırṣat gözedenler şu mevʿiẓa-i ḥaseneyi icrā-yı ġaraż-ı ḥaḳḳ-nāşināsāneye bahāne ederek, ol ḫᵛāce-i kāmile isnād-ı ilḥād ile ilhād etdiler ve meclā-yı mücellā-yı feyyāżānesini küfr ile berbāddır diyerek güft-gūlar īcād eylediler.

Bu ḫaber beyne'n-nās pek ziyāde şāyiʿ olaraḳ Sulṭān Bāyezīd'iñ semʿ-i hümāyūnuna ḳadar vāṣıl olmaġla ḥażret-i pādişāh-ı dād-iktināh – şu ḫuṣūṣ ṣaḥīḥ değildir, güzelce görülsün – diye irāde buyurdular. (16) Bināʾen ʿaleyh ʿulemādan Muḥyiddīn ki (Ḥaṭīb-zāde) demekle meşhūr ve Ḳāsım-ı Germiyānī ki (ʿİẕārī) laḳabıyla maʿrūfdur. Bunlar ile Mevlānā Efżaladdīn Ḥüseynī ve Mevlānā Meḥemmed eş-şehīr bi-Aḫaveyn ve sāʾir ehālī-i iḳbāl-ḳarīnden mürekkeb ʿaḳd-i encümen-i teftīş olundu.

Ancaḳ Ḥaṭīb-zāde ḫod-pesend ü mübāḥaşede aẓamet ü ʿināds bī-mānend olduġu miṣillü, ʿİẕārī'niñ daḫi yuḳarıda baḥṣi geçen şekk mesʾelesinden Mollā Luṭfī'ye dilgīr olmadığı meşkūkdur.

Bu encümen Mevlānā Luṭfī'yi iḥżār edip ol fāżıl-ı bi-mūdāniye ḫiṭāben "Seniñ Cenāb-ı Meʿālī niṣābıñ ḫafiyyü'l-elṭāf, maẓhar-ı luṭfu olup derūn-ı feżāʾil-i maḳrūnuñ, ḫizāne-i leṭāʾif-i maʿārif iken cādde-i hidāyetden ḫurūc edip ṭarīḳ-i żalālete taṭarruḳ eylemişsiñ, bunuñ ne luṭfu vardır" [1] dediler.

[1] Çifte ḳavsdeki ʿibāre Tercüme-i Şaḳāyıḳ'dan alınmışdır.

(17) Mollā Luṭfī daḫi "- Mā cāʾe min ʿindi'llāh'a īmān u taṣdīḳim muṣaddaḳ ve faṣlu'l-ḫiṭāb-ı Kitābu'llāh'da mektūb olan evāmir ü nevāhī ḥaḳḳında taḥḳīḳim muḥaḳḳaḳdır. Esās-ı dīn-i İslāmım ṭārem-i sebʿ-i şidād gibi ḫalelden ḫālī ve mühr-i ḫüsn-i iʿtiḳādım şeref-i zevālden ʿālīdir. Meẓāḳ-ı diyānetim zehr-i mürr-i ilḥād ile

telḫ-kām olmayıp niyyāt-ı aḳīde-i pākim çūb-ı iḫtimāl-i şirk ü küfrden şāfdır. Bu ḫuṣuṣda benim için söylenen söz kiẕb ü meyn ü lāfdır. Ḥāṣā bende küfr ü ilḥād ola ve mā yekfuru bihi ille'l-kāfirūn[7] " [(I)] cevābını verdi. Bālāda ẕikri sebḳ eden meclis-i feyż-i enīsde bulunanlar encümen-i teftīşde "Namāz dedikleri ḳuru ḳıyām u inḥinādır, oña ʿibret yoḳdur." dedi, diyerek müşārün ileyh Mollā Luṭfī'niñ emr-i ʿibādetde tenbīh ü tebettül ü iḫlāṣı müteżammın īrād buyurduḳları kelāmını ḫilāf-ı vākiʿ naḳl ile müşārün ileyhiñ ilḥādına bir ḫayli kesān şehādet etdiler.

Mollā Luṭfī, ol şuhūd-ı meşhūdü'l-buṭlānıñ şehādet-i

[(I)] Çifte ḳavsdeki ʿibāre Tercüme-i Şaḳāyıḳ'dan ʿaynen alınmışdır.

(18) vāḳıʿalarınıñ ḫilāf-ı ḥaḳḳ ve kiẕb-i muḥaḳḳaḳ olduġunu beyān ile cerḥa ibtidār eyledikçe ʿulemā-yı encümen "Şu şāhidlerin şehādetleri şerʿan maḳbūl ve bizim yanımızda maʿmūldur." deyip mūcibini tenfīẕ ü imżā ve (es-Seyfü meḥḥāʾü'ẕ-ẕünūb[8]) medlūlunca şemşīr-i siyāsetle ḳatlini taşmīm eylediler. Ḫuṣūṣan Ḫaṭīb-zāde ile ʿİẕārī, bilā-tavaḳḳuf ve bī-muḥābā ḳatline emr edip ibāḥe-i irāḳa-i demine ḥükm etdiler. Lākin Mevlānā Efżaladdīn ve Mevlānā Aḫaveyn tereddüd eyleyip bī-muḥābā bināʾu'llāhiñ iʿdām u ifnāsına ḥükm eylemege cürʾet edemeyerek nā-ḥaḳḳ ḳatl eylemekden iḫtirāz u ictināb buyurdular.

Şu ḫuṣūṣ-ı inṣāf-güdāz ḥużūr-ı Hümāyūn'a ʿarż olunduḳda Sulṭān Bāyezīd, ṭarīḳ-i tedḳīḳ ü taḥarrīye baʿde's-sülūk icmāʿ-i ʿulemā ile ʿamel buyurup bu ʿazīmete ruḫṣat verdiler. İcrā-yı ḥükm-i ḳażā cereyān için 900 senesi rebīʿü'l-āḫirīniñ yigirmi beşinci şalı günü / 23 Ocak 1495, Mollā Luṭfī iḳāmetgāhından Atmeydānı'na götürülür iken yolun iki geçidinde (19) ṭuranları derūn-ı feżāʾil-meşḥūnunuñ sūʾ-i iʿtiḳāddan pāk u nūr-ı īmān ile tāb-nāk olduġuna ve Allāh'ıñ vaḥdāniyyetini muḳırr ve şerʿan inkārı lāzım olanları münkir bulunduġuna işhād eyler ve siyāset yerine varıncaya ḳadar nāşıye-i ṣabīḥasında ḫavf u ḫaşyetden eṣer olmayıp bāriḳa-i felāḥ u ṣalāḥ lemeʿān eyleyerek kelime-i tevḥīd ü tekbīri yād eder ve şevḳ-i Ḫubbu'llāh ile ḳan aġlar idi ve ḫalḳ ise kimi nālān ü kimi giryān olaraḳ kemāl-i ḫayretle baḳarlar ve bu ḥāl-i melāl ile yüreklerini ḫayf-ı āteşe yaḳarlar idi.

Vaḳtā ki siyāsetgāhda seyf-i şerʿ ile ḥaddʾ-i ḳatline mübāşeret olunduḳda Mevlānā-yı müşārün ileyh bī-pervā başını meydāna ḳoyup boyun verdi ve cellād-ı bī-emān-ı felek daḫi tīġ-i ḫūn-ḫᵛārı çekip ḳanına girdi.

Rivāyet olunur ki maġfūr-ı müşārün ileyh Mevlānā Luṭfullāh'ıñ ser-i mübāreki bedeninden cüdā olunca, hümā-yı rūḥu mānend-i refref-i cinān Atmeydānı'ndan gülşen-i naʿīme irḫā-yı ʿinān eyledigi ṣırada lisān-ı tevḥīd-cevelānından gül-bang-ı kelimeteyn-i şehādeteyn (20) ṣādır oldu ve Eyyūb-ı Enṣārī civār-ı raḥmet-niṣārında defterdār merḥūm Maḥmūd Çelebi'niñ mescid-i şerīfi ḳurb-ı ġufrān-ı ḳarībine defn olundu.

7 Sadece kâfirler inkâr ederler.
8 Kılıç günahları temizler.

(Raḥmetu'llāhi ʿAleyhi ve raḥmeten vāsiʿaten[9])

Ḥażret-i İmâm ʿAlī'niñ Oḳ Fıḳrası, Mollā Luṭfî'niñ eṣnā-yı dersinde taḳrīr eylediği üslūb-ı riyā-meslūb vech ile naḳl olunmayıp ḫilāf-ı vāḳıʿ iḫbār eylediğini müʾellif-i Şaḳāyıḳ'ıñ ammīsi Mevlānā Ḳıvāmeddīn Ḳāsım bin Aḥmed bin Meḥemmed Cemālī ḳasem ederek beyān eder.

Müşārün ileyhiñ şu şūretle āzim-i dāru'n-naʿīm olduġunu meşāyiḫ-i ʿizāmdan ʿārif bi'llāh Şeyḫ Muḥyiddīn Kocavī ḥażretleri işitdiklerinde Mevlānā-yı merḥūmuñ ḫālişü'l-fuʾād ve ṣaḥīḥü'l-iʿtiḳād olduġuna ben şehādet ederim buyurdular.

Mollā Luṭfî'niñ ḥīn-i ḳatlinde ol ʿaṣrıñ asdıḳā-yı müverriḫīninden biri (Ve leḳad mitte şehīden[10]) ve baʿż-ı şuʿarā-yı ilhām-āşinā da (21) (telefe nefsün nefīs[11]) ve (ḫilāf-ı vāḳıʿ būd[12])u tārīḫ bulup, dīger bir edīb-i Lebīb daḫi bu kıtʿayı söylemişdir.

İftiḫār-ı fużalā Luṭfī-i maḳtūl ki o

Būd der-cümle feżāʾil be-heme mülk ferīd

Çünki ehl-i ḥased ū-rā zi-taʿaṣṣub küştend

Geşt tārīḫ-i vefāteş (ve leḳad māte şehīd)[13]

900/1494-1495

Netīce-i kelām Mevlānā Luṭfullāh bir nādire-i devrān ve defīne-i ʿirfān iken dehr-i sifle-perver, ʿāḳıbet onu da ḳara ṭopraġa defn etdi.

Ammā bunca teʾlīfāt ü taṣnīfāt-ı ḫayriyye vü nāfiʿa ve manẓūm u menṯūr āṯār-ı nefīse vü bedīʿa ile ʿālemde nāmını ber-ḥayāt bıraġıp öyle gitdi.

İşbu ḳıṭʿa-i laṭīfe cümle-i eşʿārındandır:

ʿAşḳuñ ḳopuzın[14] yine çalayım mı ne dirsin

ʿĀlemlere āvāze ṣalayım mı ne dirsin

(22) Rüsvā-yı cihān olmaḳ içün şīşe-i ʿārı

Ne ola gerek ṭaşa çalayım mı ne dirsin

9 Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun.

10 Şehit olarak öldün.

11 Pek beğenilen/değerli bir şahıs vefat etti.

12 Gerçeğin tersi meydana geldi.

13 Bütün faziletlerde bütün ülkede tek idi; onu kıskananlar taassuplarından dolayı onu öldürünce, onun vefat tarihi (ve leḳad māte şehīden=Şehit olarak öldü) oldu.

*14 Metinde "kapusın" şeklinde geçen ifade "kopuzın" şeklinde olmalıdır. Hadâ'iku'ş-Şakâik'da (Mecdi,*1989:300) da bu şekliyle geçmektedir.

Ḫaṭīb-zāde minvāl-i meşrūḥ üzre Mollā Luṭfī'niñ ḳatline ḥükm eyledikden şoñra bu ḥükmüñ şudūruyla iftiḫār ederek "el-minnetü li'llāh kitābımı onuñ teṭāvül-i dest-i redd ü naẓar-ı iʿtirāżından ḫalāṣ eyledim. Zīrā ol kişi benim kitābımı tezyīf etmege ṭoġrulup, ḫaṭālarını yazıp çizmege ḫāme gibi bel baġlamışdı." dedigini Şaḳāyıḳ yazar.

Şāyān-ı diḳḳatdir ki kitābımı dest-i taʿ rīżinden ḳurtardım diyerek, Luṭfī-i maẓlūmuñ ḳatline teşeffī-yi şadr iden Ḫaṭīb-zāde daḫi pençe-i ecelden yaḳayı ḳurtaramayıp ʿ İẕārī ile birlikde Mollā Luṭfī'niñ arḳasından, yaʿ nī 901/1495-1496 senesinde encümen-i fenā-yı kāmrānīden maḥkeme-i kübrā-yı ʿ adl-i şamedānīye naḳl-i daʿ vā-yı beşeriyyet eylemişlerdir.

İllā küllü şey'in mā-ḫalā Allāh bāṭıl

Ve küllü naʿ īmin lā maḥālete zā'il[15]

4. Kaynaklar

1. Aydüz, Salim, "Lutfî (Molla)", *Osmanlılar Ansiklopedisi*, YKY Yay., C.2, İstanbul 1999, s.48-49.
2. *Dolâb*, (S.:2,3,5 ve 6), byy., 1290.
3. Gökyay, O. Şaik, *Molla Lûtfî*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
4. Gökyay, O. Şaik-Şükrü Özen, "Molla Lutfi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.30, İstanbul 2005, s.255-258.
5. Hâlet, *Terceme-i Hâl-i Mevlânâ Lutfullâh*, byy., 1290.
6. Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, C.5, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1979, s.213-216.
7. Kortantamer, Tunca, "Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Dönemi Türk Mizahının Kısa Bir Tarihi", *Türkler*, Yeni Türkiye Yay., C.11, Ankara 2002, s.605-621.
8. Mehmed Mecdi Efendi, *Şakâik-i Nu'maniye ve Zeyilleri, Hadâ'iku'ş-Şakâik*, C.1, (Neşre Haz.:Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989, s.295-300.
9. Parmaksızoğlu, İsmet, "Lutfi Molla", *Türk Ansiklopedisi*, C.XXIII, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1976, s.103-104.
10. Şemseddin Sami, *Kâmûsü'l-A'lâm*, C.3, İstanbul, 1308.
11. Unat, F. R., *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK Yayınları, Ankara, 1988.

15 Allah dışında her şey boştur ve her nimet de kesinlikle yok olacaktır.